

Nidāna-kathā fordítási projekt

A műről

A Buddha életének legkorábbi, sőt születése előtti szakaszának elbeszélését ez a legendás életrajz tartalmazza. Nem kanonizált mű, hanem egy **kommentár** (*Sutta-piṭaka; Khuddaka-nikāya; Jātaka-aṭṭhakathā*) előszava. A mű eleje a legendák körébe vezet, különféle korábbi buddhákról és *bódhiszattá*król beszél, a Buddha maga is a *Tuszita* mennyországból száll alá földi születésébe. A földi történet a születésétől a prófécián, az otthonról távozásán, a Máraival való megküzdésen, a *nibbána* elérésén, a tanítástól vonakodásán, a *szangha* létrehozásán át az első kolostor megalapításáig tart. Ezen előszó után következnek a *dzsátaka*-versekhez tartozó mesék („kommentárok”), amelyek a Buddha előző, gyakran állatalakban eltöltött életeit beszélik el.

- Az előszó régi angol fordítása elérhető itt: <https://archive.org/stream/buddhistbirth00daviuoft#page/n6/mode/2up>
- Teljes magyar fordítása nincs, a Buddha beszédei c. könyvben Vekerdi a „Buddha születése” (<http://a-buddha-ujja.hu/Szutta/Nidanakatha-2-1-vj>) és a „Buddha távozása otthonából” (<http://a-buddha-ujja.hu/Szutta/Nidanakatha-2-2-vj>) c. rövidke részeket fordítja. Jelenleg a TKBF páli nyelvi specializációján kezdődött meg a szöveg fordítása.
- A *dzsátakák*ból válogatás jelent meg magyar nyelven: „Vekerdi József (ford.) 1988. *Dzsátakák*. Budapest: Terebess Kiadó.” (<https://mek.oszk.hu/00200/00223/html/>)

A projektről

A mindenkor páli nyelvi specializáció harmadik évfolyamai órakeretük felében ennek a szövegnek a lefordításával foglalkoznak. A specializáció első két évében megtanulják a páli nyelv alapjait, gyakorlatot szereznek szövegolvasásban. Erre alapulva a harmadik évfolyam mindig hozzátesz egy újabb részt a már elkészült fordításokhoz, így módon előbb-utóbb elkészül az egész mű fordítása. A mű három részből áll, a projekt a második rész fordításával kezdődik, mert ez már a történeti Buddha életére fókuszál.

Egyéni hallgatói és közös órai munka révén először egy-egy összefüggő részlet nyersfordítása készül el, amit egy második körben a csoport letisztáz.

A fordítások évfolyamonként készülnek, de minden évfolyam már az addig lefordított részekhez kapcsolódva folytatja a fordítást. Ez ezt is jelenti, hogy az új fejlemények megváltoztathatják a korábbi fordításokat és a terminológiát is.

A munkát a hallgatók a vezetőtanár szakmai irányítása mellett végzik.

Körtvélyesi Tibor

Páli nyelvi specializáció 2019-2022

A fordítást készítő hallgatók:

Kókai Tünde

Neogrády Gabriella

Rákász Dávid

Vezetőtanár: Körtvélyesi Tibor

Nidāna-kathā

2. Avidūre-nidāna¹

Az istenek arra ösztökélik a Bódhiszattát, hogy szülessen meg utolsó emberi újraszületésében

A három nagy kavalkád

A Bódhiszatta éppen a Tuszita városban tartózkodott, amikor elkezdődött egy buddha eljövételének kavalkádja. Az emberi világban ugyanis háromféle eljövétel-kavalkád következhet be: világekorszak eljövételének kavalkádja, buddha eljövételének kavalkádja, központi uralkodó eljövételének kavalkádja.

A földi istenseregek,² az érzéki vágyak birodalmának istenei amikor látják, hogy eltelt százezer év és új világekorszak fog kezdődni, akkor megjelennek az emberek között, és fel alá járkálva, kibontott hajjal, kócosan, sírva, könnyeiket törölgetve, vörös ruhában, eltorzult alakban hangosan hirdetik:

– Uraim, eltelt százezer év és új világekorszak fog kezdődni! A világ el fog pusztulni, az óceán ki fog száradni, az egész föld és Szinéru, a hegyek királya is porrá fog égni, megsemmisül: egészen a Brahma-világig minden el fog pusztulni. Emberek, gyakoroljatok szeretetet, együttérzést, derűt és egykedvűséget, gondoskodjatok anyátokról, apátokról, tiszteljétek nemzetségeitek vénjeit!

Ez a világekorszak eljövételének kavalkádja.

A világorzó istenségek, amikor látják, hogy eltelt ezer év és egy mindentudó buddha fog születni a világban, akkor fel-alá járkálva így kiabálnak:

– Uraim, eltelt ezer év és egy mindentudó buddha fog születni az emberi világban!

Ez a buddha eljövételének kavalkádja.

Az istenségek, amikor látják, hogy eltelt száz év és egy központi uralkodó fog születni, akkor fel-alá járkálva így kiabálnak:

– Uraim, eltelt száz év és egy központi uralkodó fog születni az emberi világban!

Ez a központi uralkodó eljövételének kavalkádja.

Ez a három nagy kavalkád létezik.

A három kavalkád közül a buddha-eljövétel kavalkádjának hangját meghallván tízezer világegyetem minden istensége egybegyűlt. Miután megtudták, hogy egy ilyen és ilyen nevű lény fog buddhává válni, odamentek hozzá, és kérlelni kezdték. Miközben kérlelték, előjelek mutatkoztak. Ekkor az összes világegyetem minden istensége, valamint a Négy Nagykirály, Szakka, Szujáma, Szantuszita,

¹ A címeknek még nem alakult ki a végleges fordítása. *Nidāna-kathā* kb. „Az előzmények elbeszélése”. *Avidūre-nidāna* kb. „A közbülső előzmények”.

² A földi istenseregek, páliul *lókabjūhák*, valószínűleg kifejezetten az emberi világban, a Földön (*lōka*) élő istenek vagy helyszellemek, illetve azok serege (*bjūha*).

Szunimmita, Vaszavatti és Mahábrahmá egy világegyetemben, a Tuszita-palotában összegyűltek, és a Bódhiszatta köré gyűlve így kérlelték őt:

– Uram, nem azért teljesítetted be a tíz tökéletességet, mert Szakka, Mára, Brahmá fenségére, vagy egy központi uralkodó dicsőségére áhítoztál, hanem mert mindentudásra vágytál, hogy az emberek a túlpartra juthassanak.³ Uram, most van itt az idő számodra, most van itt az alkalom a buddhaságra: elérkezett az idő, hogy buddhává válj!

Az öt nagy vizsgálat

A Mahászatta nem adott ígéretet az isteneknek, előbb elvégezte az *öt nagy vizsgálatot*, hogy kiválassza az életidőt, a kontinenst, a területet, a családot és végül a szülőanyát (figyelembe véve a szülőanya hátralévő életidejét).

Elsőként az életidőt vizsgálta meg, hogy mennyi az alkalmas és mennyi a nem alkalmas életidő:

– Amikor százezer évnél hosszabb az életidő, az nem alkalmas. Miért? Mert ekkor a lények nem találkoznak születéssel, öregséggel, halállal, és a buddháknak az örök törvényről szóló tanítása, nevezetesen a három ismérv⁴ gyöngye sem lelhető fel. A buddhák hiába beszélnek a mulandóságról, szenvedésről és éntelenségről, a százezer évnél tovább élők nem tarják sem hihetőnek, sem meghallgatásra érdemesnek, így hát nem is értik: miről beszélnek ezek? – mondogatják. Megértés nélkül viszont a tanítás nem vezet a megszabaduláshoz. Ezért ez az életidő nem alkalmas.

A száz évnél rövidebb életidő sem alkalmas. Miért? Ekkor a lények tele vannak szenvedelmekkel,⁵ és a nekik adott útmutatás nem marad meg bennük: mint vízen bottal húzott vonal, gyorsan szertefoszlik.

A százezer év és száz év közötti életidő viszont alkalmas.

Akkoriban az életidő száz év volt.⁶

– Most újrászülethettek! – ezzel a Mahászatta az alkalmas időt kiválasztotta.

Azután a kontinenst vizsgálta meg. Négy kontinenst látott szigetestül:⁷

– Három kontinensen nem születnek buddhák, csak a Rózsalma⁸ kontinensen. – ezzel a kontinenst kiválasztotta.

Aztán így töprengett:

– A Rózsalma-kontinens nagy, tízezer *jódzsana*⁹ kiterjedésű; vajon melyik területén születnek meg a buddhák?

A táj [adottságai]¹⁰ alapján a középső területet választotta ki. A *Vinaja* szerint (*Mahāvagga* 259.) ez a középső terület:

„A közepe felől keleti irányban található Gadzsangala kisváros, azután Mahászála; azon túl már a szomszédos területek. A közepe felől dél-keleti irányban található a Szallavatí folyó; azon túl már a szomszédos területek. A közepe felől déli irányban található Sztakannika kisváros, azon túl már a szomszédos területek. A közepe felől nyugati irányban található Thúna bráhmínfalú, azon túl már már a szomszédos területek. A közepe felől északi irányban található az Uszíraddhadzsa-hegy, azon túl már a szomszédos területek.”

– Kiterjedése hosszában háromszáz, széltében kétszázötven, kerületében pedig kilencszáz *jódzsana*.

³ A Buddha mindentudása magában foglalja a *dhammát*. Az általa tanított *dhamma* ismerete juttathatja el az embereket a túlpartra.

⁴ *Ti-lakkhana*: mulandóság (*aniccsa*), szenvedés (*dukkha*), éntelenség (*anattá*). Akik túl hosszán élnek, nem érzékelik a mulandóságot, önmagukat is nagyon stabilnak tapasztalják.

⁵ *Kilésza* – gyakran szennyeződésnek fordítják.

⁶ A 100 év életidő a legrövidebb alkalmas élethossz. Az emberek kb. 100 évet élnek, más lények (istenek, félistenek) élhetnek 100.000 vagy több évet, de ők nem alkalmasak a tanításra.

⁷ „Szigetestül” – a páliban itt a *parivára* (kísérő) szó szerepel, ezt értelmeztük szigetnek.

⁸ *Dzsambu-dvīpa*. India elnevezése.

⁹ Hosszmérték; értéke bizonytalan, a PTS-szótár szerint hét mérföld.

¹⁰ Kiegészítésünk erre utal: jól megközelíthető (központi), illetve megfelelő környezetet biztosító (alamizsnát nyújtó falvak, patakok, ligetek) táj.

Itt születnek a buddhák, paccsékabuddhák, főtanítványok, a 80 nagytanítvány, a központi uralkodók, és más nagytekintélyű nemesek, bráhminok, gazdák, gazdag urak. Ezen belül van Kapilavatthu városa, ott újraszülethetnek! – erre az elhatározásra jutott.

Aztán a családot vizsgálta meg:

– Buddhák csak ebben a két tiszteletreméltó családban születnek: nemesi vagy bráhmin családban; közrendű vagy szolgáló családban nem.¹¹ Az emberek jelenleg a nemesi családot tisztelik, ott fogok újraszületni. Szuddhódana király lesz az apám! – ezzel a családot kiválasztotta.

Aztán azt vizsgálta meg, ki legyen az anyja:

– Egy buddha anyja nem epekedő és nem részeges; százezer világkorszakon át [törekedve] beteljesítette a tökéletességeket, születésétől kezdve szakadatlanul az öt erény szerint él. Íme Mahámájá királyné, aki pont ilyen – ő lesz az én anyám. De mennyi életideje van még? Tíz hónap és hét nap.¹² – ezzel az anyát kiválasztotta.

A Bódhiszatta alászállása

Miután ily módon elvégezte az öt nagy vizsgálatot, összehívta az istenségeket és immáron ígéretet adott nekik:

– Uraim, elérkezett az idő, hogy buddhává váljak. Távozzatok!

Az istenségek ekkor eltávoztak, csak a tuszita-istenségek maradtak körülötte. Velük együtt elment a Tuszita városba, a Nandana-ligetbe. Nandana-liget ugyanis minden istenvilágban megtalálható.¹³ Ott az istenségek a Bódhiszattát korábban beteljesített üdvös tetteire emlékeztetve fel-alá járkáltak és közben ismételték:

– Innen szállj alá, érd el az üdvösséget!¹⁴

Miközben az istenségek így ösztökölték őt, a Bódhiszatta fel-alá járkált, majd alászállt, és Mahámájá királyné méhében újraszületett.

¹¹ A négy *varna* a bráhmanikus ideológia része. A szöveg szerzője ennek megfelelően látta a múltat, a Buddha születésének idején és helyén viszont ez nem volt társadalmi valóság.

¹² A tíz holdhónap megfelel a terhesség kilenc hónapjának, plusz egy hét, amivel a Buddha anyja túlélte fia születését.

¹³ Örömliget. Valószínűleg az istenek világában az a hely, ahol az istenek a legjobban érzik magukat. Ám innen nem érhető el az üdvösség (*szugati*), ezért kell alászállni az emberi világba. Úgy tűnik, az isteneknek ösztökélniük kell a Bódhiszattát, hogy hagyja el a ligetet.

¹⁴ *Szugati*, jósors, üdvösség; buddhista értelemben ez a nirvána.

Páli nyelvi specializáció 2020-2023/2021-2024

A fordítást készítő hallgatók:

Iván Csilla
Jarabin Boldizsár
Kertész Erika
Kutiné Hanzi Krisztina
Salamon Anita

Csiszár Esztella
Hársszegi Anita
Metzger Máté
Oláh Edina

Vezetőtanár: Körtvélyesi Tibor

A bódhiszatta születése

Ennek¹⁵ bemutatására íme az események sorrend szerinti elbeszélése.

A bódhiszatta fogantatása

*Innentől Vekerdí József fordítását közöljük, néhány lábjegyzettel kiegészítve:*¹⁶

Májá királyné a holdtöltét megelőző hetedik naptól kezdve megtartóztatta magát a részegítő italoktól, s virágfüzérékkel és illatos kenetekkel ékesen vett részt a holdtölte-ünnepségen. A hetedik nap reggelén felkelt, illatos vízben megfürdött, bőkezű adakozás során négyszázezer pénzt szétosztott, minden ékszerével felékesítette magát, a legfinomabb ételeket fogyasztotta, elvégezte az ünnepi szertartásokat,¹⁷ majd ünnepi öltözetben hálózataiba lépett, lepihent fényes nyoszolyájára, álomra szenderedett, és ezt az álmodta:

Négy mahárádza¹⁸ nyoszolyástul felemelte, a Himálajára vitte, a hatvan mérföld széles Manószilá-fennsíkon letették egy hét mérföld magas szálafa tövében, és távolabb léptek.

Ekkor megjelentek a mahárádzsák hitvesei, az Anótatta-tóhoz vezették a királynét, megfürösztötték minden emberi vétket lemosó vízében, égi köntösbe öltöztették, illatszerekkel hintették be, égi virágokkal ékesítették, majd a közelben lévő Ezüst-hegyen, a hegy belsejében, egy aranypalotában égi ágyat vetettek kelet felé fordított fejrészsel, arra fektették a királynét.

Eközben a Bódhiszattva pompás fehér elefánt alakjában a közeli Arany-hegyen legelészett. Onnét leereszkedve, fellépkedett az Ezüst-hegyre, s észak felől közeledve, ezüstfonadék-színű ormányában fehér lótuszt tartva, elefánttrombitálást hallatva, belépett az aranypalotába, háromszor jobbról megkerülte anyja nyoszolyáját, majd megbökte jobb oldalát,¹⁹ és úgy tűnt, hogy behatol méhébe.

Így öltött újra testet a nyári holdtölte ünnepén.

Reggel a királyné felébredt, és elmondta a királynak, hogy mit álmodott.

A király magához hívatta hatvannégy legbölcsebb papját, zöld levelekkel és virágokkal behintett földön²⁰ kényelmes ülőhelyeket készíttetett nekik ünnepélyes szertartással, s mikor a papok helyet foglaltak, arany- és ezüstedényeket töltetett meg vajban-mézben-cukorban főtt tejberizzsel, arany- és ezüstfedővel fedve nyújtotta át nekik, viseletlen ruhákkal, barna tehennel és egyéb ajándékokkal tisztelte meg őket.

¹⁵ Mármost a Bódhiszatta fogantatásának és születésének...

¹⁶ A páli szöveget a hallgatói csoport elolvasta, de a már meglévő fordításon nem változtatott.

¹⁷ ...böjti fogadalmakat vállalván...

¹⁸ A Négy Királyok a kánonban gyakran említett istenek; a hindu tradícióból jól ismert (négy vagy nyolc) égtájörző istenség megfelelői lehetnek.

¹⁹ ...jobb oldalát felhasítván...

²⁰ ..tehénszarral frissen bekent, ládzsával (indiai rózsafa virága) és más virágokkal végzett szerencsehozó szertartással [megszentelt] földön...

Miután mindennemű kívánatos dologgal megtisztelte őket, elmondta az álmot,²¹ és megkérdezte:

– Mi fog történni?

A papok így szóltak:

– Ne aggódj, mahárádzsa! Magzat fogant királynéd méhében, és a magzat fiú lesz, nem lány. Fiaod fog születni, s ha otthonában marad, világhódító császár²² lesz belőle. Ha elhagyja otthonát, és remeteségbe távozik, világot megvilágosító Buddha lesz belőle.

Innentől ismét közös fordítás:

Abban a pillanatban amikor a Bódhiszatta megfogant az anyaméhben, egyszerre mind a tízezer világbirodalom megrázkódott, megremegett, megrengett. Harminckét előjel vált láthatóvá.

1. A tízezer világegyetemben mérhetetlen ragyogás áradt szét;
2. a vakok – vágódva e fényesség látványára – látni kezdtek,
3. a süketek hallani kezdék a hangokat,
4. a némák megszólaltak,
5. a púposak kiegyenesedtek,
6. a bénák járni kezdtek,
7. a rabságban lévő lények megszabadultak láncaiktól,
8. az összes poklok tüze kialudt,
9. az éhes szellemek birodalmában megszűnt az éhség és a szomjúság,
10. az állatok félelem nélkülivé váltak,
11. a betegek meggyógyultak,
12. minden lény beszéde kedvessé vált,
13. ünnepélyesen felnyerítettek a lovak,
14. az elefántok trombitáltak,
15. a hangszerek maguktól megszólaltak,
16. az emberek által viselt ékszerek maguktól megcsörrentek,
17. minden égtáj tiszta fényben ragyogott,
18. a lények boldogságára enyhe, hűvös szellő fúj,
19. a [száraz] évszak ellenére felhők esőt hoztak,
20. a földből is bőven áradó vizek fakadtak,
21. a madarak elhagyták az égi útjukat,
22. a folyók megálltak,
23. az óceán vize édessé vált,
24. mindent ötféle, különböző színű lótusz borított be,
25. földön, vízen, mindenütt virágok virágoztak;
26. lótuszok nyíltak a fák törzsein,
27. ágain,
28. és a kúszónövények indáin;
29. lótuszláncok törtek át a föld köves felszínét, és mindig hétfelé ágazva egyre magasabbra nőttek;
30. az égboltról is lótuszok csüngtek,
31. mindenhol virágeső hullott,
32. az égen mennyei hangszerek csendültek fel.

A tízezer világ alkotta egész univerzum olyan volt, mint forgatással szétbomló virágfüzercsokor, de össze is fonódott, mint csokorba rendezett virágbokréta: mintha virágok és füstölők aromájától illatozó, virágfüzérés szálaival szétterülő jakfarklegyező lett volna – pompában ragyogott, mint gondosan feldíszített, virágfüzerekből álló oltár.

Amint a Bódhiszatta ily módon megtestesült, őt is és az anyját is négy, kezében kardot tartó istenfiú védelmezte, hogy ne érhesse őket bántódás.

²¹ Valószínűbb, hogy a királynővel mondatta el (*árócsápetvá*) az álmát.

²² *csakkavatti*

A Bódhiszatta anyjában nem kelt szenvedély a férfiak iránt. Mivel a legkiválóbb áldásban és a legnagyobb dicsőségben részesült, boldog volt, teste megtelt étellel. Úgy látta a méhében megfogant Bódhiszattát, mint ahogyan a kristálytisza drágakövön áttűnik a beléfűzött szál.

Mivel a bódhiszatta-lakta anyaméh olyan volt, mint egy barlangszentély öble, csak egy lény lakhatja és használhatja, ezért a Bódhiszatta anyja hét nappal a szülés után meghalt, és a Tuszita városban létesült újra.

Míg más nők esetében előfordul, hogy tíz hónappal korábban vagy később, ülve vagy fekvve szülnek, a Bódhiszatta anyja [pontosan] tíz hónapon át óvta méhében a Bódhiszattát, majd állva szülte meg őt. A bódhiszatta-anyák esetében ez így törvényszerű.

A bódhiszatta születése

Innentől Vekardi József fordítását közöljük, néhány lábjegyzettel kiegészítve:

Májá királyné tíz hónapig hordozta méhében a Bódhiszattát, mint edényben a szézamolajat. Mikor terhességének végéhez közeledett, szülei házába kíváncsozott, és szólt Szuddhódana maharádzsának:

– Felső, rokonaimhoz szeretnék menni Dévadaha városba.

– Rendben van – egyezett bele a király, és a Kapilavathuból Dévadaha városba vezető utat elegyengette, zászlókkal, lobogókkal és hordókba ültetett platánfákkal²³ felékesítette, a királynét aranyos hintóba ültette, ezer tanácsosát mellé rendelte, és nagy kísérettel útnak indította.

A két város között, mindkét város lakóinak tulajdonában, volt egy Lumbini-liget nevű, kies²⁴ szálafaerdő. Ebben az időben minden fa virágpompában állt, tövétől az ágak hegyéig, s az ágak között és a virágok körül ötszínű méhek raja és mindenféle madársereg röpködött, édes daluk zsongott. Az egész Lumbini-liget olyan volt, mint Indra isten égi kertje, mint nagy hatalmú király vigalomra felkészített mulató csarnoka.

Amikor a királyné megpillantotta, kedve támadt sétálni²⁵ a szálaerdőben. A tanácsosok lesegítették a királynét, és bementek vele a szálaerdőbe. A királyné egy hatalmas²⁶ szálafa tövéhez lépett, és le akart törni²⁷ egy gallyat. A szálafa ága lehajlott, mint egy nádszál meghajló vége, úgyhogy a királyné kézzel elérte. Kinyújtotta kezét, és megfogta az ágat. Eközben rájöttek a szülési fájdalmak. A kísérő sokaság lepelt vont köré, és visszalépett. A szálafa ágába kapaszkodva, álló helyzetben hozta világra a magzatot. Ekkor négy szentséges világteremtő Brahmá jelent meg, kezükben aranyhálóval. A Bódhiszattát felfogták az aranyhálóba, anyja elé helyezték, és így szóltak:

– Örvendezz, királyné, dicsőséges fiad született!

Innentől ismét közös fordítás:

Más élőlények undorító tisztátalansággal beborítva jönnek elő az anyaméhből, ám a Bódhiszatta nem. Ő az anyja öléből úgy lépett elő, mint egy szószékről lelépő dhamma-tanító, mint egy lépcsőről leereszkedő férfi – kezeit és lábait kinyújtva, állva. Az anyaméhből születés semmilyen tisztátalansága nem borította, tiszta és makulátlan volt, úgy ragyogott, mint a benáreszi muszlinra felvarrt ékkő. Ennek ellenére a Bódhiszatta és az anyja tiszteletére az égből két vízsugár fakadt, csakhogy testüket hűsítse.

Miután a jelenlévő Brahmák felfogták aranyhálóval, kezükből a Négy nagykirály áttemelte őt szentként tisztelt, puha érintésű, antilopbőr takaróban, az ő kezükből pedig az emberek finom szövetszövetpárnán vették át. Az emberek kezéből kiszabadulva a földön megállt, keleti irányba tekintett. A sok ezer világegyetem egy nagy udvar volt, ahol az istenek és emberek illatos füzérekkel és más dolgokkal hódoltak neki, majd így szóltak:

– Nagy ember! Nincs más hozzád fogható e világon, hogy is lehetne bárki nálad kiválóbb?

Ekkor körbenézett a négy égtáj, a négy mellékégtáj, a lent és a fent tíz irányában, és senki magához hasonlót nem látott. Így szólt:

²³ banánfákkal

²⁴ szerencsehozó/szent

²⁵ játszadozni

²⁶ szerencsehozó/szent

²⁷ meg akarta fogni

– Ez a legjobb²⁸ égtáj! – majd hét lépést tett arra, miközben a Nagy Brahmá fehér ernyőt, Szujáma pedig jakfarklegyezőt tartott fölé, a többi istenség pedig a többi királyi jelképpel²⁹ a kezében kísérte.

Hét lépés után megállt, és így kezdte fenséges beszédét:

– Legkiválóbb vagyok a világon! – majd oroszlánüvöltést hallatott.

A Bódhiszatta ugyanis három megtestesülésében rögtön, amint az anyaméhből kilépett, megszólalt: a Mahószadha-megtestesülésében, a Vesszantara-megtestesülésében és *ebben* a megtestesülésében.

Amikor a bódhiszatta a Mahószadha³⁰-megtestesülésében éppen az anyaméhből készült megszületni, Szakka, az istenek királya eljött hozzá, szantálfakenőcsöt adott a kezébe, majd távozott. Mahószadha a kenőcsöt a markában tartva jött elő.

Akkor az anyja azt kérdezte tőle:

– Fiam, mit hoztál a kezedben?

– Orvosságot, anyám.

Mivel orvosságot markolva érkezett, az „orvosságos gyermek”³¹ nevet adták neki.

Az orvosságot felfogták és egy tégelybe tették; az arra járó vakoknak, süketeknek és másoknak mindenféle betegségük enyhítésére gyógyír volt. El is terjedt a híre: „nagyszerű ez az orvosság, nagyszerű ez az orvosság!” – innen kapta nevét, így lett ő Mahószadha (’nagyszerű orvosságú’).

A Vesszantara-megtestesülésében³² pedig amint éppen lépett ki az anyaméhből, kinyújtotta jobb kezét, és így szólt:

– Anyám, van-e valami itthon? Adományt fogok adni.

Az anyja így felelt:

– Gazdag családban születél, fiam! – majd tenyerébe vette a fia kezét, és ezer pénzt tartalmazó erszényt tett bele.

De csak *ebben a megtestesülésében* hallatta ezt az oroszlánüvöltést. A Bódhiszatta így módon szólalt meg három megtestesülésében rögtön, amint az anyaméhből kilépett.

A harminckét előjel, amely a fogantatás pillanatában megnyilvánult, a születés pillanatában is megjelent.

Amikor pedig a mi Bódhiszattánk a Lumbíni-ligetben megszületett, ugyanabban az időben született meg Ráhula fenséges anyja; Ánanda *théra*; a barát, Cshanna; a barát, Káludáji; Kandaka, a királyi ló is;³³ és akkor jött létre a nagy bódhifa és a négy kincsestál is. A kincsestálak közül az egyik negyed jódzsana méretű, a másik fél jódzsana méretű, a harmadik háromnegyed jódzsana méretű, a negyedik egy jódzsana méretű volt. Ezek az úgynevezett „hét együttszületett”.

²⁸ Feltehetően a keleti égtájra gondol.

²⁹ Az öt királyi jelkép: jakfarklegyező, diadém, kard, ernyő, papucs.

³⁰ *Mahá-ummaga-dzsátaka* (546); <https://jatakastories.div.ed.ac.uk/stories-in-text/jatakathavannana-546>

³¹ „Orvosság-gyermek” (*ószadha-dáraka*). Innen Mahószadha neve is: „nagyszerű orvosságú” (*mahá-ószadha*).

³² *Vesszantara-dzsátaka* (547); <https://jatakastories.div.ed.ac.uk/stories-in-text/jatakathavannana-547>

³³ Ánanda szerzetes a Buddha kísérelője. Cshanna Gótama kocsisa és segítője, ő segített otthonról távozásában, Kandaka pedig feltehetően Kanthaka, a ló, amin távozott. Káludáji Gótama játszótársa, az otthonról távozás után Szuddhódana tanácsosa, később ő is szerzetes lett.

Páli nyelvi specializáció 2022-2025

A fordítást készítő hallgatók:

Csiszár Esztella

Hársszegi Anita

Oláh Edina

Vezetőtanár: Körtvélyesi Tibor

Káladévila aszkéta története

Fogván a Bódhiszattát, mindkét város³⁴ lakói Kapilavatthu városába mentek. Azon a napon a harminchármas birodalmában így ünnepeltek az istenek karai:

– Kapilavatthu városában Szuddhódana nagykirálynak fia született, és ez a herceg a bódhifa tövében ülve megvilágosodottá lesz! – Izgatottságukat és elégedettségüket ruhájuk fel-feldobásával és eféle módokon fejezték ki.

Abban az időben Szuddhódana nagykirály családjának barátja, a Káladévila nevű aszkéta, aki már elérte a nyolc meditációs szintet, az étkezés rítusának végeztével a harminchármas isteneinek birodalmába ment ejtőzni. Miközben ejtőzve üldögélt, meglátta a játszadozó isteneket, és ezt kérdezte:

– Ti miért játszadoztok ilyen elégedett szívvel? Mondjátok el az okát nekem is!”

Az istenségek azt felelték:

– Uram, Szuddhódana királynak fia született, aki egy bódhifa tövében leülve meg fog világosodni, majd megforgatja a Tan kerekét. Lehetőségünk lesz az ő határtalan ragyogását látni és a dhammát hallani, ezért vagyunk elégedettek.

Szavaikat meghallva az aszkéta gyorsan alászállt az istenvilágból egyenesen a királyi palotába, és az előkészített ülőhelyet elfoglalva így szólt:

– Nagykirály, fiad született, megnézném őt!

A király a felékesített és kicsinosított csecsemőt magához hozatta, és hogy a Bódhiszatta üdvözlje az aszkétát, odavitte hozzá. Ám a fiúcska körbefordult, lábai pedig az aszkéta rasztáin álltak meg. Ugyanis senki nincs, aki érdemes lenne arra, hogy őt a Bódhiszatta ebben a létesülésében üdvözlje. Hiszen ha a tudatlanok a Bódhiszatta fejét az aszkéta lábai elé helyeznék, hét darabra törne az aszkéta feje.³⁵

Az aszkéta arra gondolt, hogy magát nem volna helyes elpusztítani, ezért az ülőhelyéről felállt, és összetett kézzel üdvözölte a Bódhiszattát. A király ezt a csodás dolgot látván hódolt a saját fia előtt.³⁶

Az aszkéta ekkor felidézett magában negyven letűnt világkorszakot és negyven jövőbeli világkorszakot. A bódhiszatta megkülönböztető jegyeinek teljességét látva elgondolkodott, hogy vajon buddha lesz-e belőle, vagy sem. Megfontolta, majd felismerte, hogy kétségkívül buddha lesz.

– Csodás ember! – gondolta, és elmosolyodott.

Aztán így morfondírozott:

– Vajon megérem-e, hogy láthatom őt buddhává válni?

Majd belátta:

– Nem fogom megérni; addigra épp meghalok, és a forma nélküli létben fogok újraszületni, ahol lehetetlen megszabadulni akár száz vagy ezer buddha által is.

Ezért így siránkozott:

– Nem fogom megérni, hogy lássam ezt a csodás embert buddhává válni. Ó jaj, nagy lesz az én veszteségem!

Látták ezt az emberek, és azt kérdezték:

– Uraságod először nevetett, majd pedig siránkozott. Vajon, uram, a mi nemes úrfinkra valami veszély leselkedik?

– Nem leselkedik rá veszély, kétségkívül buddha lesz.

– Akkor miért siránkozott uraságod?

³⁴ A két város: Kapilavatthu és Dévadaha, a kettő között van Lumbini-liget, ahol Gótama született.

³⁵ A kánonban meglévő toposz szerint ha valakit sarokba szorítanak, és nem válaszol, akkor az fenyegeti, hogy széthasad a feje.

³⁶ Ez az első hódolata (később még lesz másik).

– Magamat sajnálva azon siránkozom, hogy nem fogom megérni, hogy lássam ezt a csodás embert buddhává válni! Ó jaj, nagy lesz az én veszteségem!

Nálaka arhattá válása

Azután az aszkéta azon morfondírozott, vajon a rokonai közül megéri-e valaki, hogy a bódhiszatta buddhává válását láthassa. Ekkor megelevenedett előtte unokaöccse, az ifjú Nálaka képe. Elment a nővérenek házába, és megkérdezte tőle:

- Hol van a fiad, Nálaka?
- A házban van, uram – felelte a nővére.
- Hívd ide őt!

Amikor a gyermek odament hozzá, ezt mondta neki:

– Fiascském, Szuddhódana nagykirálynak fia született, egy buddha-palánta, aki harmincöt év³⁷ múlva buddhává fog válni. Te megéred, hogy ezt láthasd, ezért még ma térj otthontalanságba!

A fiú pedig, aki nyolcszázhetvenmillió családba született, ezt gondolta:

- A nagybátyám ok nélkül nem ösztönözne engem erre!

A piacról azonnal sárga ruhákért, agyag koldulódedényért küldetett, haját és szakállát levágatta, és a sárga ruhákat magára öltötte.

– A világ legkiválóbb személyéért térek az otthontalanságba – szólt, és a bódhiszatta irányába fordulva,³⁸ maga előtt kezeit összetéve ötpontos leborulással hódolt előtte, majd a szilkéjét a tarisznyájába tette, a tarisznyát a vállára akasztotta, és a Himalájába ment a *szamanák* szent életét élni.

[Később]³⁹ meglátogatta a tökéletes megvilágosodást elért általjutottat⁴⁰, és arra kérte:

- Tárd fel előttem a nekem rendelt utat!⁴¹

Ezután visszatért a Himalájába, arhattá vált, és a legmagasztosabb utat⁴² követőként még hét hónapig élt, amikor egy aranyhegy közelében elérte a *maradéktalanul befogadásmentes ellobbanás* állapotát,⁴³ a végső ellobbanást.

A jószelvizsgáló bráhminok – köztük Kondannya – jóslatai, és a névadás

Az ötödik napon tartották a Bódhiszatta névadóját. A fejét megmosatták, a királyi palotát négyféle illattal árasztották el, ötféle virággal – köztük ötödikként *ládzával* – szórták tele. Meghívtak száznyolc, a három Veda túlpártjára jutott⁴⁴ bráhmint. Tiszta tejberizst főzettek számukra, a palotában leültették és megvendégelték őket, majd nagy tisztelettel hozzájuk fordulván megvizsgáltatták velük a jeleket, hogy kivé válhat a Bódhiszatta.

„Köztük voltak miniszterek: Ráma, Dhadzsa, Lakkhana és Csápi; valamint Kondannya, Bhódzsa, Szujáma és Szudatta. Ekkor ez a nyolc bráhmin, mindnyájan a hat védikus segédtudomány ismerői, mantrába kezdett.”⁴⁵

Pongamia pinnata (Dalbergia arborea)

³⁷ Gótama tehát 35 éves korában világosodott meg.

³⁸ Feltehetően Káladévila elmondta neki, hol történt Gótama születése.

³⁹ Itt előre ugrunk az időben, így zárja le a mesélő Nálaka történetét.

⁴⁰ A *tathágatát*.

⁴¹ *Nálaka-paṭipada* (Nálaka-út). Feltehetően speciálisan Nálakára vonatkozó egyéni „tantervet”. (Mi okozza őbenne a boldogtanságot, hogy tudja felszámolni.)

⁴² *Arhattá* vált, azaz megszabadult. A „legmagasztosabb út tartalma nem világos, feltehetően a megszabadult ember életútja haláláig. (A Buddha pl. tanítói pályára lépett.)

⁴³ *An-upādisesa-nibbāna-dhātu* (a maradéktalanul befogadásmentes ellobbanás állapota) arra utal, hogy a megvilágosodáskor már elérte a nirvánát, de a testét életben tartó tényezők haláláig még megvoltak. (Ez a *sa-upādisesa-nibbāna-dhātu*, vagyis a befogadás maradványát hordozó ellobbanás állapota.)

⁴⁴ A három Védában jártasságot szerzett, a három Védát kívülről ismerő.

⁴⁵ A páli szövegben ez vers.

Valamennyien jósjeleket vizsgáló bráhmínok voltak; ők vizsgálták meg az új megtestesülés napján látott álmot is.⁴⁶ Közülük heten két ujjukat mutatták fel, két lehetőséget felvázolva:

– Ezen ismertetőjegyek alapján vagy az otthonában marad és központi uralkodó lesz, vagy pedig otthonát elhagyva Buddhává válik – majd méltatták a központi uralkodó minden gazdagságát és hatalmát.

Azonban a nemzetségből a legfiatalabb, akit Kondannának hívtak, csak egy ujját mutatta fel. A Bódhiszattván a legkiválóbb jegyek teljességét látta, így egyetlen lehetőséget állapított meg:

– Nincs oka az otthonában maradni, mindenképpen Buddhává fog válni, aki az eltakartat felfedi.⁴⁷

Elvégezte a feladatát, és mivel az utolsó létesülésében volt, a bölcsességével felülmúlta a többi hét bráhmint így szólván:

– Ezen ismertetőjegyek alapján nem lesz otthon maradása, mindenképpen Buddhává fog válni – egyetlen sorsot látott, ezért egyetlen lehetőséget állapított meg, és csak egy ujját mutatta fel.

Akkor a [megfelelő] nevet kiválasztó [jósok] a Szidhattha nevet adták a bódhiszattának, mivel ő *a célját be fogja teljesíteni* minden világ javára.

Páli nyelvi specializáció 2022-2025

A fordítást készítő hallgatók:

Csiszár Esztella

Hársszegi Anita

Oláh Edina

A végső magyarátáshoz⁴⁸ csatlakozott hallgatók (Páli nyelvi specializáció 2023-2026)

Bordos Márton

Forgács Veronika

Kósa Csilla

Kutnyánszky Edina

Venyige Róbert

Vezetőtanár: Körtvélyesi Tibor

Az ötös társaság szerzeteseinek eredettörténete

Ezután a bráhmínok saját házaikba menvén így szóltak fiaikhoz:

– Fiaink! Mi már idősek vagyunk. Vagy megérjük, vagy nem, hogy Szuddhódana nagykirály fia elérí a mindentudást. Ám ti, miután a herceg elérí azt a tudást, otthonotokat elhagyván kövessétek az ő tanítását!

A hét bráhmín leélte a karma által kiszabott élethosszát, majd annak megfelelően eltávozott.

Kondannya, az ifjú bráhmín, betegségektől mentes volt. A nagy bódhiszattába [vetett hite] megerősödött, ezért a nagy eltávozásba tért. Vándorútja egyszercsak Uruvelába vezetett.

– Ó, milyen elbűvölő ez a tájék, a derék embernek megfelelő a gyakorlásra – gondolta, és letelepedett. Amikor meghallotta, hogy a nagy ember otthontalanságba tért, felkereste a bráhmínok fiait, és így szólt hozzájuk:

– Lám, Szidhattha herceg vándorútra tért, kétséget kizáróan buddhává lesz. Ha apáitok betegségektől mentesek lettek volna, most otthonukat elhagyván vándorútra térnének. Én őhöz fogok szegődni; ha ti is szeretnétek, gyertek!

⁴⁶ Korábban a szöveg szerint 64 bráhmín vizsgálta meg a királynő álmát, ez a nyolc bráhmín közülük kerülhetett ki.

⁴⁷ Utalás a beavatási formula bevezető mondatára: „Bámulatos, uram, bámulatos! Mint amikor az ember a lefelé fordítottat felfordítja, az *eltakartat felfedi*, a tévelygőnek az utat megmutatja, vagy a sötétségben olajlámpást tart – hogy akinek szeme van, lássa, ami látni való: szentséged ugyanígy számos megközelítésből megvilágította a dhammát. Ezért most, uram, szentséged oltalmába térek, a dhamma és a szerzetesi közösség oltalmába. Mától fogva tartson meg engem szentséged mint oltalmába tért, életet nyert hívét.”

⁴⁸ Illetve *A szántó-vető ünnepség* fejezet fordításához...

Nem tudtak egyöntetűen cselekedni: hárman nem hagyták el az otthonukat, a többi négy viszont Kondannát rangidősnek fogadta el, és vándorútra tért. Ők ötven lettek *az ötös társaság szerzetesei*.⁴⁹

A négy előjel jóslata

Akkor a király megkérdezte Kondannát:

- Mit fog látni, ami miatt elhagyja otthonát?
- A négy előjelet.
- Melyek ezek?

– Egy öregségtől elnyűtt, egy betegségtől sújtott, egy a halál által elragadott és egy otthontalanságba tért ember.

– Mostantól kezdve ne engedjétek az ilyeneket a fiam közelébe! Az én fiamnak nem az a dolga, hogy buddhává váljon. Én azt akarom látni, hogy a fiam kétezer szigettel körülvett négy nagy szigetet uraló, hatalmas király, akit harminchat *jódszana*⁵⁰ kerületű kíséret vesz körül, és égi magasságokban jár.

Miután ezt mondta, annak érdekében, hogy a négy előjel ne kerülhessen a herceg szeme elé, a négy égtáj irányába *gávutánként*⁵¹ őrséget állított Szuddhódana.

Az ünnepségen aznap nyolcvanezer rokoni család gyűlt össze, és mindegyik megígért egy-egy fiút:

– Akár buddha, akár király lesz, mi egy-egy fiút adunk majd [mellé]. Ha buddha lesz, nemes származású *szamanák*, ha pedig király, nemes származású hercegek kísérik majd tisztelettel.

A király a bódhiszatta mellé legkiválóbb termetű, hibátlan dajkákat fogadott fel. A bódhiszatta hatalmas udvartartással, pompa és gazdagság közepette cseperedik.

A szántó-vető ünnepség

Akkor egy napon⁵² a király szántó-vető ünnepségére került sor. Aznap az egész várost az istenek lakhelyéhez hasonlóan díszítették fel. Minden ember, beleértve a szolgákat és munkásokat, új ruhába öltözött, illatszerekkel és virágfüzerekkel cicomázta fel magát, majd összegyűlt a királyi udvarban. A királyi munkához ezer ekét készítettek elő; egy híján nyolcszáz ezüstdíszes ekébe gyeplővel és járommal ökröt fogtak be, a király támasztékos ekéjét pedig vörösarannyal díszítették. Az ökrök szarvát, gyeplőjét és ösztökéjét is arannyal vonták be.

A király nagy kísérettel, a fiával együtt elhagyta a palotát, és elindult a munka helyszínére, ahol egy dús lombú, sűrű árnyat adó rózsaalmafa állt. A király parancsára a fa alatt fekhelyet készítettek a hercegnek, aranycsillagokkal bevont ponyvát feszítettek ki fölé, paravánfalat és őrséget állítottak köré. A király az összes díszével felékesítve a miniszterek csapatának élén a szántóföldre ment. Ott a király az aranyekét, a miniszterek az egy híján nyolcszáz ezüstekét, a földművesek pedig a többi ekét ragadták meg, majd jobbról balra szántották be a földet, kivéve a királyt, aki hosszában szántott, az innenső oldalról a túlsó oldalig, a túlsó oldalról az innenső oldalig.⁵³

Nagy sikerrel végezték a munkát. A bódhiszatta körül ülő dajkák így szóltak:

- Nézzük meg a király sikerét! – és kijöttek a sátorból.

A Bódhiszatta eközben ide-oda tekintett, és senkit nem látott; gyorsan felkelt, keresztbe tett lábbal leült, és a ki- és belégzését figyelve megvalósította az első elmélyedést.⁵⁴

⁴⁹ Az öt askéta, aki Gótamával együtt folytatja az askézist. Kiábrándulnak Gótamából, de később ők lesznek a Buddha első szerzetes-tanítványai.

⁵⁰ Hosszmérték, kb. 11 km. 36 *yojana* az kb. 400 km.

⁵¹ Hosszmérték, negyed *yojana*; kb. 3 km.

⁵² Nem tudjuk meg, mennyi idő telt el. Gótama valószínűleg még kicsi gyerek.

⁵³ Nem világos, pontosan mi történik a szántás során. A keresztező szántás egy lehetséges értelmezés.

⁵⁴ A Buddha önéletrajzi elbeszélésében (*Mahá-Szaccsaka-szutta*; MN 36) visszaemlékezik, hogy miközben apja dolgozott, ő egy dzsambuszilvafa alatt elérte az első elmélyedést (*dzshána*), ami végül saját útja megtalálásához vezetett. A két esemény logikailag lehet ugyanaz, ám a körülmények nem stimmelnek, az első elmélyedés kifejezetten a világtól elvonult állapotban következett be: „Egyszer apám, aki szakka törzsbéli volt, éppen dolgozott. Én egy dzsambuszilvafa hús árnyékában ültem – távol a vágyaktól, távol a káros dhammáktól (sajátosságoktól) megéltém az elemzéssel és fontolgatással kísért, az eltávolodásból születő örömtől boldog első elmélyedést. Elgondolkodtam: nem lehetséges, hogy ez az út vezet a megvilágosodáshoz?”

A dajkák a különféle ételek között sétálgatva hosszan elidőztek. A többi fa árnyéka elmozdult, de a rózsalmafái kör alakban a helyén maradt. A dajkák észbekaptak:

– A nemesúrfi egyedül van! – gyorsan felemelték a ponyvát, és bementek [a sátorba]. Meglátták az ágyon keresztezett lábbal ülő bódhiszattát és a csodát, majd a királyhoz mentek és elmondták neki:

– Felség, a herceg így⁵⁵ ül; míg más fák árnyéka elmozdult, a rózsalmafái kör alakú maradt körülötte!

A király odasietett, és a csodát látván így hódolt fiának:

– Fiam, másodszor hódolok előtted!⁵⁶

⁵⁵ Azaz keresztezett lábbal (lótuszülésben). Lehetséges, hogy az egyik dajka megmutatta az ülémódot (mert nem tudta a nevét?).

⁵⁶ Elsőként akkort hódolt, amikor Káladévila aszkéta üdvözölte a bódhiszattát (lásd a „Káladévila aszkéta története” fejezetet).